

Augustinovi přitom nejde jen o to, že se filosofové ve svých názorech neshodnou, ale že i ti, kteří jako platonikové dospěli k představám adekvátním, nejsou ochotni z nich vyvodit náboženské důsledky: „... tito filosofové něco jiného zastávali spolu s ostatními lidmi jako své náboženství a něco jiného týmž lidem jako svým posluchačům vykládali v soukromí.“⁴⁶ To je v Augustinových očích vážný prohřešek proti jednotě, k níž sama tato filosofie člověka vede. Odpor k modloslužbě antických kultů přitom podle jeho přesvědčení vyjádřil již Sokrates, když přísahal „při psu“ či „kamení“, aby ukázal náboženskou neúčinnost lidských výtvorů, zároveň však ani on nebyl v tomto postoji důsledný.⁴⁷

Tato Augustinova výtku týkající se nesouladu mezi filosofií a náboženskou praxí filosofů však jistě neplatí všeobecně. Ku příkladu vůči Plotinovi se jeví neopodstatněná, nakolik můžeme důvěřovat jeho životopisu z Porfyriova pera. Podle svědectví svého žáka byl totiž Plotin přesvědčen, že bohové uctívání v posvátných ritech „mají přijít ke mně, ne já k nim“,⁴⁸ a proto chtěl tohoto přiblížení dosáhnout „prací na vlastní soše“ svého nitra,⁴⁹ nikoli účasti na společném kultu.

⁴⁶ *De vera rel.* 1,1 (CCL 32, 187,15–17): ... aliud eos in religione suscepisse cum populo et aliud eodem ipso populo audiente defendisse priuatim. Rozpor mezi náboženstvím a filosofií u antických filosofů analyzuje Th. Kobusch, *Das Christentum als die Religion der Wahrheit. Überlegungen zu Augustins Begriff des Kultus*, in: *REAug* 29, 1983, 97–128, zde 98–103.

⁴⁷ *De vera rel.* 2,2. Srv. podobně Tertullian, *Ad nat.* I,10,42 (CCL 1, 28,25), který zmiňuje Sokratovu přísahu „při dubu, psu, kozlu“ (*quercum et canem et hircum*); podobně *Apol.* 14,7 (CCL 1, 113,29); Lactantius, *Inst.* III,20,15 (CSEL 19, 247,11) „při psu a huse“ (*per canem et anserem*). K této argumentaci starokřesťanských autorů srv. I. Opelt, *Das Bild des Sokrates in der christlichen lateinischen Literatur*, in: H.-D. Blume – F. Mann (vyd.), *Platonismus und Christentum (FS H. Dörrie)*, Münster 1983, 192–207, zde 194; 203. Sokratova přísaha „při psu“ je velmi častá, srv. kupř. Platon, *Apol.* 22a1; *Gorg.* 461a7–462b1; 466c3; 482b5; *Phaedr.* 228b4; *Resp.* 399e5; 567d12; 592a7. Ve *Faidru* 236d10–e1 Faidros přísahá při platanu, který stojí na místě rozhovoru. Srv. k tomu R. Hirzel, *Der Eid*, Leipzig 1902, 14, pozn. 1; 25; 96, pozn. 2; 100. Také podle Tertulliana (*Ad nat.* II,2,12) Sokrates popíral pohanská božstva, zároveň však nechal posmrtně obětovat Asklépiovi kohouta (srv. *Phd.* 118a7n.). Viz k tomu I. Opelt, *Das Bild des Sokrates*, 194.

⁴⁸ Porfyrios, *Vita Plot.* 10,33–36.

⁴⁹ Plotin, *Enn.* I,6(1),9,8–15.

Důležitost jednoty jako klíčového prvku pravého náboženství jak ve smyslu víry v jediného Boha, tak ve smyslu sjednocení života na tomto základě lze podle Augustinova dalšího výkladu nalézt již důvěrou autoritě. Dokonce ctitelé více bohů totiž uznávají nadvládu jednoho z nich, a mnohost lze vždy převést na jednotu, která je jejím základem a počátkem, stejně jako je jednička začátkem číselné řady:

„Není pochyb, že je mnohem spíše na místě následovat ty, kdo nás volají k jednomu Bohu, zejména proto, že i ctitelé více bohů se shodnou na tom, že pán a vládce jich všech je jen jeden. A číslo se jistě odvozuje od jedničky. Je tedy na prvním místě třeba následovat ty, kdo tvrdí, že jeden svrchovaný Bůh je jediný pravý Bůh a jedině on je hoden úcty. ... V samotné přirozenosti věcí má totiž větší autoritu jedno, které všechno sjednocuje, a ani v lidském rodě nemá množství žádnou moc, pokud se nesjednotí, tj. nesmýšlí jednotně. Podobně i v otázkách náboženství mají mít větší autoritu, hodnou větší důvěry, ti, kdo volají k jednomu.“⁵⁰

Víra v autoritu, a to i v případě jednoty, je však jen východiskem k vlastnímu náhledu, o který jde Augustinovi především, protože v něm nakonec vidí skutečné štěstí racionální duše.⁵¹ Pokouší se tedy i k němu svého čtenáře dovést, a sice platonským výstupem od viditelného k neviditelnému.⁵² Prvním krokem je přitom všimnout si krásy a uspořádání viditelných a časových věcí, a posléze si uvědomit, jaká schopnost je dokáže vnímat.⁵³ Není to pouze

⁵⁰ *De vera rel.* 25,46 (CCL 32, 216,12–22): *Quis dubitet eos potissimum sequendos, qui ad unum uocant, praesertim cum illi multorum cultores de hoc uno domino cunctorum et rectore consentiant? Et certe ab uno incipit numerus. Prius ergo isti sequendi sunt, qui unum deum summum solum uerum deum et solum colendum esse dicunt. ... Sicut enim in ipsa rerum natura maior est auctoritas unius ad unum omnia redigentis nec in genere humano multitudinis ulla potentia est nisi consentientis, id est unum sentientis, ita in religione, qui ad unum uocant, eorum maior et fide dignior esse debet auctoritas.*

⁵¹ *De vera rel.* 3,3–4,7; 25,47.

⁵² Srv. *Conf.* VII,20,26.

⁵³ *De vera rel.* 29,52.